

Tiina Siitonen, Lehtori, JAMK

Katja Raitio, Asiantuntija, JAMK

Jyväskylän ammattikorkeakoulun ohjausjärjestelmä ja sen kehittäminen: Ohjaus opintojen aloitusvaiheessa

Johdanto

Ammattikorkeakoulujen ohjauspalvelut määritellään tutkintosäännöissä. Ohjauspalveluita tulisi olla tasapuolisesti saatavilla ja niiden tulisi vastata yksilön tarpeisiin. Ohjauksen tulisi toteutua koordinoituna kokonaisuutena ja eri toimijoiden yhteistyötä tulisi lisätä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011a.)

JAMK:ssa on tehty opintojen ohjaussuunnitelma, jossa on määritelty ohjauksen sisällöt (Ikonen & Lerkkanen 2011; Jyväskylän Ammattikorkeakoulun ohjausjärjestelmä 2009). Suunnitelma perustuu sekä JAMK:n strategiaan (Jyväskylän Ammattikorkeakoulu Strategia 2015) että pedagogisiin periaatteisiin (Jyväskylän ammattikorkeakoulu pedagogiset periaatteet 2011–2015). JAMK:n strategian mukaisesti ohjauksessa tulee näkyä ammattikorkeakoulun profiilit: oppimisen laatu, kansainvälisyys ja yrittäjyys. Oppimisen laatuun liittyen yhtenä pedagogisena lähtökohtana on opiskelijoiden asiantuntijuuden sekä ammatillisen kasvun tukeminen. JAMK:n ohjaussuunnitelman kehittäminen on ollut osa opinto-ohjaajakoulutuksemme opintoja sekä JAMK:n opetussuunnitelman päivitystä. Kehittämistoimenpiteet on toteutettu työpareittain – ja ryhmittäin niin, että yksi työpari mietti aina yhtä opintopolun vaihetta. Opintopolun vaiheet ovat hakuvaihe, opintojen aloitusvaihe, opintojen keskivaihe, opintojen loppuvaihe sekä opintojen jälkeinen vaihe.

Tässä artikkelissa keskitytään opintojen aloitusvaiheen ohjaukseen; opintojen alkuvaiheen ohjaukseen yleensä sekä JAMK:n aloitusvaiheen ohjauksen kehittämiseen. Kehittämistyötä on tehty yhteistyössä moniammatillisen työryhmän kanssa ja kehittämistoimenpiteet esitellään koko työryhmän ehdotuksina.

Opintojen aloitusvaiheen ohjauksesta

Opintojen aloitusvaiheen ohjaus on avainasemassa sekä opiskelijan että ammattikorkeakoulun näkökulmasta. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2011b) mukaan ammattikorkeakoulujen tulevalla rahoituksella tuetaan nykyistä paremmin koulutuksen tavoitteita (mm. koulutuksen läpäisyn parantamista ja nopeampaa siirtymistä työelämään). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2011a) elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategisissa tavoitteissa painotetaan korkeakouluopiskelijoiden yksilöllisten uranhallintataitojen vahvistumista. Myös Kouvon, Stenströmin, Virolaisen ja Vuorinen-Lampilan (2011) kirjallisuuskatsauksen mukaan korkeakouluohjauksessa korostuvat työelämätaidot ja niiden kehittäminen.

Tulevaisuuden yleisiä työelämävalmiuksia ovat mm. vuorovaikutusosaaminen, teknologiaosaaminen, yhteistyöosaaminen, aikaosaaminen, ympäristöosaaminen ja ennakkointiosaaminen. Asiakaslähtöisyys ja tiimi- ja verkostotyön taidot korostuvat erityisesti. Työntekijöillä tulisi olla myös kehittämisvalmiuksia, johtamisosaamista sekä monikulttuurisuusosaamista (Vesterinen 2011.)

Trilling ja Fadel (2009) nimeävät uuden vuosituhannen taidoiksi oppimisen taidot (kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus- ja viestintätaidot, luovuus ja innovaatio) digitaaliset taidot (informaation lukutaito, media- ja ICT-taidot) sekä työelämätaidot (joustavuus ja adaptaatio, oma-aloitteisuus ja itseohjautuvuus, sosiaaliset ja interkulttuuriset taidot, tuotteliaisuus, johtaminen ja vastuullisuus). Myös eurooppalainen ohjausverkosto ELGPN (European Lifelong Guidance Policy Network) määrittelee elämänmittaiset työelämävalmiudet samansuuntaisesti jakaen valmiudet prosessointi- ja sisältölohkoihin korostaen sekä taitoja että tietoa liittyen itseohjautuvuuteen ja sen kehittymiseen (Divisia 2011).

Lerikkanen (2002) korostaa opiskelijoiden ohjaustarpeen arvioinnin ja tunnistamisen tärkeyttä jo heti opintojen alussa. Kouvon ym. (2011) kirjallisuuskatsauksen mukaan asianmukainen tieto koulutusalaista on merkityksellistä opintoihin motivoitumisen kannalta; opintojen keskeyttäminen tapahtuu useimmiten opintojen aloitusvaiheessa, ensimmäisen lukuvuoden aikana tai toisen vuoden alussa. Mäkinen (mm. 2005) on tutkinut korkeakouluopiskelijoiden opintojen keskeyttämiä ja niihin vaikuttaneita syitä. Tutkija korostaa ensimmäisen opiskeluvuoden aikaista opintojen merkitykselliseksi kokemista sekä opintoihin sitoutumista. Jos opiskelijan odotukset opinnoista eivät täyty ensimmäisen puolen vuoden aikana, saattavat opinnot

keskeytyä (Mäkinen-Streng 2012). Myös sosiaalisten suhteiden syntyminen ja ryhmäytyminen opintojen alussa voivat ennaltaehkäistä opintojen keskeyttämistä (Honkonen 2002). Skaniakosin (2011) mukaan opintojen aloitusvaiheessa painottuu opiskelijaprosessi, johon liittyy uuteen koulutusinstituutioon sosiaalistuminen sekä integroituminen, joiden avulla opiskelija pohtii yhteisön tapoja ja käytänteitä, normeja sekä yhteisön jäseneksi tulemistä.

Opintojen aloitusvaiheen ohjauksen kehittäminen JAMK:ssa

Opintojen aloitusvaiheen ohjaus on jaettu tässä artikkelissa kolmeen osa-alueeseen; koulutuspaikan vastaanottaminen, verkko-ohjaus ennen opintojen aloitusta sekä uusien opiskelijoiden orientaatiojakson toteutus.

Olettamana opintojen aloitusvaiheen ohjauksen kehittämisessä toimii se, että ennen hakua ja hakuvaiheessa annetun ohjauksen seurauksena JAMK:ssa on pääosin motivoituneita ja innostuneita opiskelijoita, jotka tietävät, millaiseen koulutukseen ja koulutuspaikkaan ovat hakeutuneet (Halme & Lundahl 2012).

JAMK:n ohjauksen kehittämisprosessissa opintojen aloitusvaiheen ohjauksen tavoitteiksi määriteltiin opiskelijan oman vastuullisen toimijuuden herättäminen ja tukeminen sekä opiskelijan motivoituminen opiskeluun. Opiskelijälähtöisyys aktivoi opiskelijoiden oma-aloitteisuutta ja tukee reflektiotaitojen kehittymistä. Perusajatuksena on, että opiskelija rakentaa itse omien opintojensa kokonaisuuden, johon hän kykenee oikea-aikaisella ja oikein kohdistetulla ohjauksella. Opiskelijaa tuetaan tunnistamaan myös omat ohjaustarpeensa. Tärkeänä opintojen aloitusvaiheen ohjauksessa on myös 2010-luvun työelämätaitojen oppimiseen orientoituminen: kohti reflektiivistä, itseohjautuvaa ja yhteistyötaitoista työntekijää, jolla on riittävä tekninen osaaminen ja joka kykenee ketterästi vaihtamaan kontekstia sekä toimimaan monikulttuurisissa ja kansainvälisissä toimintaympäristöissä. Ohjauksen näkökulmasta tämä työntekijä osaa myös jäsentää ja määritellä omaa osaamistaan sekä tunnistaa omat tarpeensa myös elinikäisen oppimisen näkökulmasta.

Lisäksi tarvitaan oikeat ihmiset tekemään ohjaustyötä; ilman motivoituneita, kiinnostuneita, asiantuntevia ja empatiakykyisiä ohjaajia ei ryhmäytyminen eikä myöskään henkilökohtainen ohjaus toimi.

Koulutuspaikan vastaanottaminen

Tämän osa-alueen tavoitteena on, että opiskelija on ylpeä saadessaan ottaa vastaan opiskelupaikan ja kiinnostuu tulevista opinnoistaan. Yhdessä oikea-aikaisen ohjauksen kanssa opiskelija aktivoituu sekä hankkimaan että soveltamaan itse sitä tietoa, mitä perinteisesti on luennoitu orientaatioviikolla. Kehittämistyön pohjalta työryhmä esittää kuvion 1. mukaisia kehittämistoimenpiteitä.

Kuvio 1. Työryhmän esittämät kehittämistoimenpiteet - Koulutuspaikan vastaanottaminen

Verkko-ohjaus ennen opintojen aloitusta

Opintoja edeltävän verkko-ohjauksen tavoitteena on opiskelijan tarvitseman tai haluaman tiedon antaminen sekä opiskelijoiden ryhmäytymisen aloittaminen jo ennen varsinaisten opintojen aloitusta ryhmätyöskentelyn sujuvan käynnistymisen tukemiseksi. Tarkoituksena on ruokkia ja hyödyntää korkeakouluun hyväksymisen aiheuttamaa innostusta ja tiedon tarvetta sekä välttää opintojen aloitukseen kohdistuvaa informaatioahkyä mahdollisimman monen opiskelijan osalta sujuvan opintojen alun mahdollistamiseksi. Verkko-ohjauksen avulla voidaan ylläpitää

opiskelijoiden innostusta sekä antaa vastauksia akuutteihin, askarruttaviin kysymyksiin. Verkko-ohjaus tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuden jo etukäteen tutustua JAMK:iin sekä omaan koulutusalaan. Ennen opintojen aloitusta tapahtuva verkko-ohjaus voi antaa koulutusohjelmalle kasvot sekä esitellä opiskelijatutorit, opettajatutorit, koulutussihteerit ja opintojen muut keskeiset ihmiset. Kehittämistyön pohjalta työryhmä esittää kuvion 2. mukaisia kehittämistoimenpiteitä.

Kuvio 2. Työryhmän esittämät kehittämistoimenpiteet - Verkko-ohjaus ennen opintojen aloitusta

Orientaatiojakso

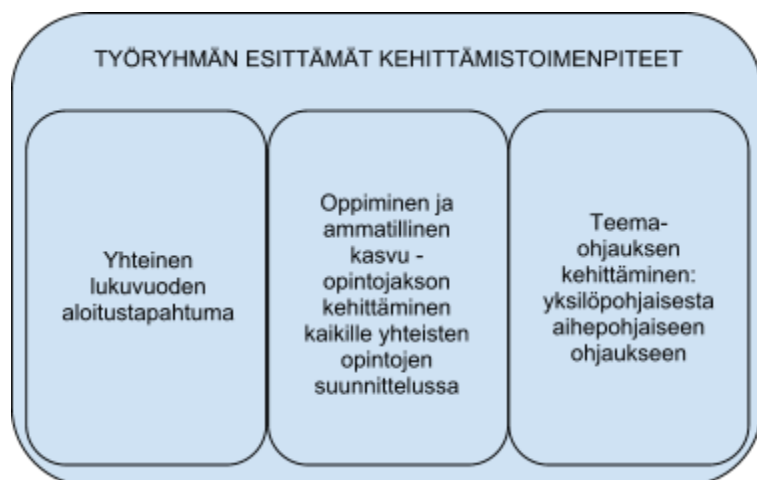
Orientaatiojakson tavoitteena on, että opiskelija ottaa vastuun omista opinnoistaan ja perehtyy JAMK:n toimintaan. Orientaatiojakson toiminnallisena tavoitteena on varmistaa kaikille opiskelijoille mahdollisuus yhtäläisiin tietoihin ja kokemuksiin alasta riippumatta sekä edistää koulutusohjelman, koulutusalan sekä koulutusalojen välistä yhteistyötä. Orientaatiojakson keskiössä ei ole ainoastaan tiedon jakaminen vaan verkostojen luominen sekä innostaminen, ryhmäytyminen ja sisäisen yrittäjyyden tukeminen.

Orientaatio toteutetaan puolen vuoden aikajaksolla, jolloin vältetään ensimmäisen opiskeluviikon infoähkyä ja mahdollistetaan informaation oikea-aikaisuus prosessointikapasiteetin mukaan. Tiedotus on edelleen tärkeä osa orientaatiota, mutta tehtäväpainotteisella orientoitumisella opintoihin tuetaan opiskelijan aktiivista toimijuutta ja itseohjautuvuutta; esimerkiksi informaatiopalveluiden infot voidaan toteuttaa opiskelijalle tarpeellisten tiedonhaun tehtävien kautta luennoinnin sijaan.

Orientaatiojakson jälkeen opiskelija kykenee vastaamaan kysymyksiin:

- Kuinka järjestelmät toimivat (koulu/yhteiskunta, fyysinen/sähköinen)?
- Missä olen?
- Mitä haluan? Mitä en halua?
- Mitä minulta odotetaan ja vaaditaan?
- Kuinka jatkan tästä eteenpäin?

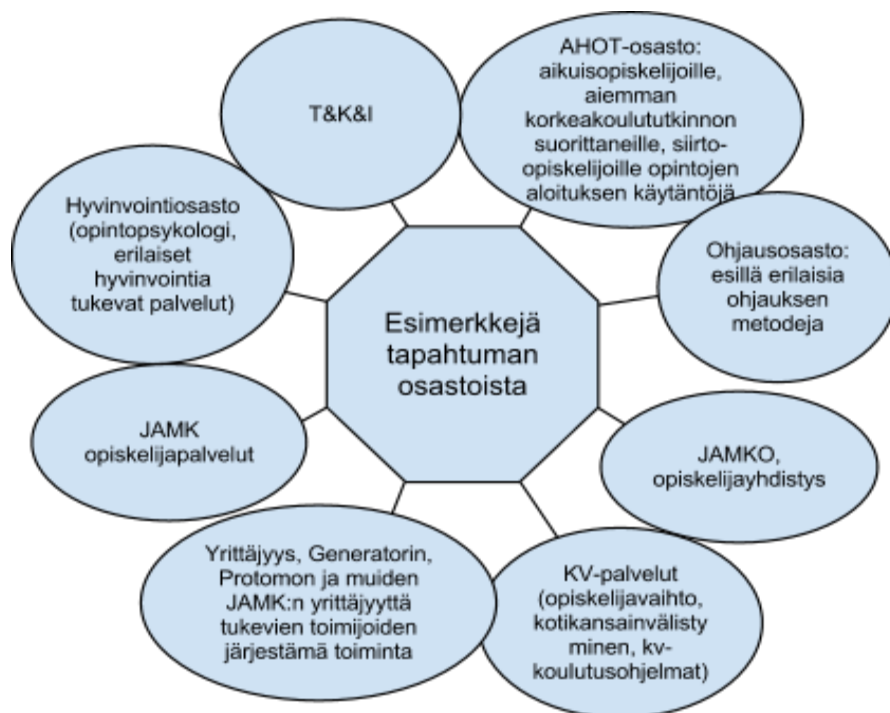
Kehittämistyön pohjalta työryhmä esittää kuvion 3. mukaisia kehittämistoimenpiteitä.

Kuvio 3. Työryhmän esittämät kehittämistoimenpiteet - Orientaatiojakso

Yhteinen lukuvuoden aloitustapahtuma

Opinnot käynnistyvät koko talon tapahtumalla, jossa vertaisopiskelijat ja henkilökunta esittelevät JAMK:n toimintaa ja aktivoivat opiskelijaa tehtävien, työpajojen, pelien ja vastaavien toimintojen kautta tutustumaan opiskeluympäristöön. Esimerkkejä mahdollisista toiminnoista on kuviossa 4. Tapahtumassa JAMK:n arvot ja strategia tulevat elävänä esille; kansainvälisyys, oppimisen yksilöllisyys sekä sisäinen yrittäjyys ovat tapahtuman kantavia teemoja. Lukuvuoden yhteisen aloituksen rinnalla ovat koulutusohjelmien/ -alojen omat perehdytysohjelmat. Tavoitteena on minimoida massaluennot vain niille todella sopiviin tarkoituksiin.

Kuvio 4. Esimerkkejä eri osastoista lukuvuoden aloitustapahtumassa

Yhteisen lukuvuoden aloitustapahtuman tavoitteena on, että opiskelija pääsee käsiksi tietoon sekä tutustumaan uusiin ihmisiin innostavassa ympäristössä. Opiskelija näkee ja kokee, millaisessa kokonaisuudessa on opiskelema, löytää tarvitsemiaan palveluita, tunnistaa sekä oman että ympäröiviä koulutusaloja ja ottaa vastuun tiedonhankinnastaan.

Ensimmäistä tapahtumaa lukuun ottamatta lukuvuoden yhteinen aloitustapahtuma järjestetään toisen vuoden opiskelijoiden toimesta seuraavalle aloittavalle opiskelijaryhmälle. Tällä taataan sujuva projektitöiden aloitus opinnoissa, monialainen ryhmätoiminta, aloittavien opiskelijoiden vertaistuki sekä tapahtuman laadun parantaminen ja päivittäminen asiakaskunnan todellisten tarpeiden mukaan.

Tapahtumasta tallennetaan digitaalisesti osioita, jotta myös paikalle pääsemättömät opiskelijat voivat tutustua tapahtumaan ja sen sisältöihin. Tapahtuman purku tapahtuu alakohtaisissa pienryhmissä vertais- ja opettajatutoreiden kanssa. Kun opiskelijat tulevat purkuryhmiin esille nousseiden kysymyksiensä, havaintojensa ja kokemuksiensa kanssa, on orientaatio opiskelijalähtöistä.

Oppimisen kehittymistä ja ammatillista kasvua tukeva opintojakso

JAMK:ssa on ensimmäisen vuoden opiskelijoille pakollinen alakohtainen Oppiminen ja ammatillinen kasvu-opintojakso, jonka tavoitteena on ollut perehdyttää tietyn koulutusalan vuosikurssi ko. koulutusohjelman käytänteisiin ja sisältöihin sekä omaan oppimiseen orientoitumiseen. Opintojakso on jo osa JAMK:n opetussuunnitelmaa. Ohjauksen uudistuneiden tavoitteiden ja strategian pohjalta opintojakson kehittämisen tavoitteena on omaan opiskeluympäristöön ja koulutusalaan keskittymisen lisäksi JAMK:iin tutustuminen ja sitoutuminen.

Opintojakson toteutus, kuten myös seuraavassa kuvattava teemaohjaus, on tarkoitus toteuttaa opettajatutoreiden työpareina / työryhmissä. Parityöskentelyllä ohjauksen toteutus on tasalaatuisempaa ja toteutuisi dialogissa opiskelijoiden kanssa. Opintojakson sisältöön ehdotetaan nykyisiä, hyväksi havaittuja osioita koulutusohjelmakohtaiselta osin ja oman kasvun tukemiseksi sekä Project Zero-työskentely. Project Zeron (Seidel, 2007) pohjalta sovelletussa mallissa opiskelijat järjestävät heti opintojen aluksi tapahtuman (esimerkiksi opiskelijatapahtuma, hyvinvointitempaus tms.) nollabudjetilla ja monialaisena opiskelijayhteistyönä. Ko. mallin sovellutuksia on menestyksekkäästi käytetty useina vuosina JAMK:ssa Campus Entertainment -oppimisympäristössä (Campus Entertainment, 2012) sekä sovellettu muissa kurssitoteutuksissa alakohtaisesti. Lisäksi Kyvyt.fi -palvelu sisältää orientaatiopohjan, joka tukee sekä opiskelijan ammatillista kasvua että itsetuntemuksen lisääntymistä.

Teema-ohjauksen kehittäminen

Teema-ohjauksen tavoitteena on opiskelijan voimavarojen tukeminen, tulevaisuusorientaation muodostaminen sekä opiskelumotivaation tukeminen. Kantavana ajatuksena on ohjaustoimenpiteiden tarjoaminen ohjaustarpeen, ei rutiinin tai vuosikurssin mukaan. Jatkossa tulee kehittää etenkin ryhmäohjausta sekä erilaisia ohjauksen työpajoja, jotka mahdollistavat muiden samassa tilanteessa olevien opiskelijoiden kohtaamisen sekä vertaistuen (Taulukko 1. Ohjauksen toteutus).

Ohjauksen menetelmät valikoituvat tilanteen, opiskelijan tarpeiden sekä ohjaajan oman käyttöteorian mukaisesti. Ohjaus voi tapahtua asiantuntijan, opintojen ohjaajan, opettajatutorin

tai vertaistutorin toimesta joko paikan päällä tai verkossa toteutettuna yksin, pareittain tai ryhmässä. Tavoitteena on, että virtuaalisen teemaohjauksen osalta voitaisiin käyttää samaa alustaa kuin verkko-ohjauksessa ennen opintojen alkua.

Taulukko 1. Ohjauksen toteutus

Ohjaustoimenpide	<u>Esimerkkejä mahdollisista sisällöistä / työpajoista / teemaryhmistä</u>
suurryhmäohjaus (jopa JAMK)	infot opiskelutekniset asiat / ongelmat
koulutusalakohmainen ryhmäohjaus	lopputyö, ammatti-identiteetti
pienryhmäohjaus	harjoittelu
teemaryhmäohjaus	projektit, kulttuuripaja avoimen väylän opiskelijat
vertaisryhmäohjaus	hyvinvointi ja itsetuntemus
ryhmäohjaus opiskelijatutorin vetämänä	opintojen aloittaminen keskeyttämisen / tauon jälkeen siirto-opiskelijat
yksilöohjaus	henkilökohtaiset asiat
verkko-ohjaus	portfolio itsetuntemus hops
itseohjautuvuuteen tukeminen	sisältyy kaikkiin ohjaustoimenpiteisiin, sisältö tarvelähtöistä

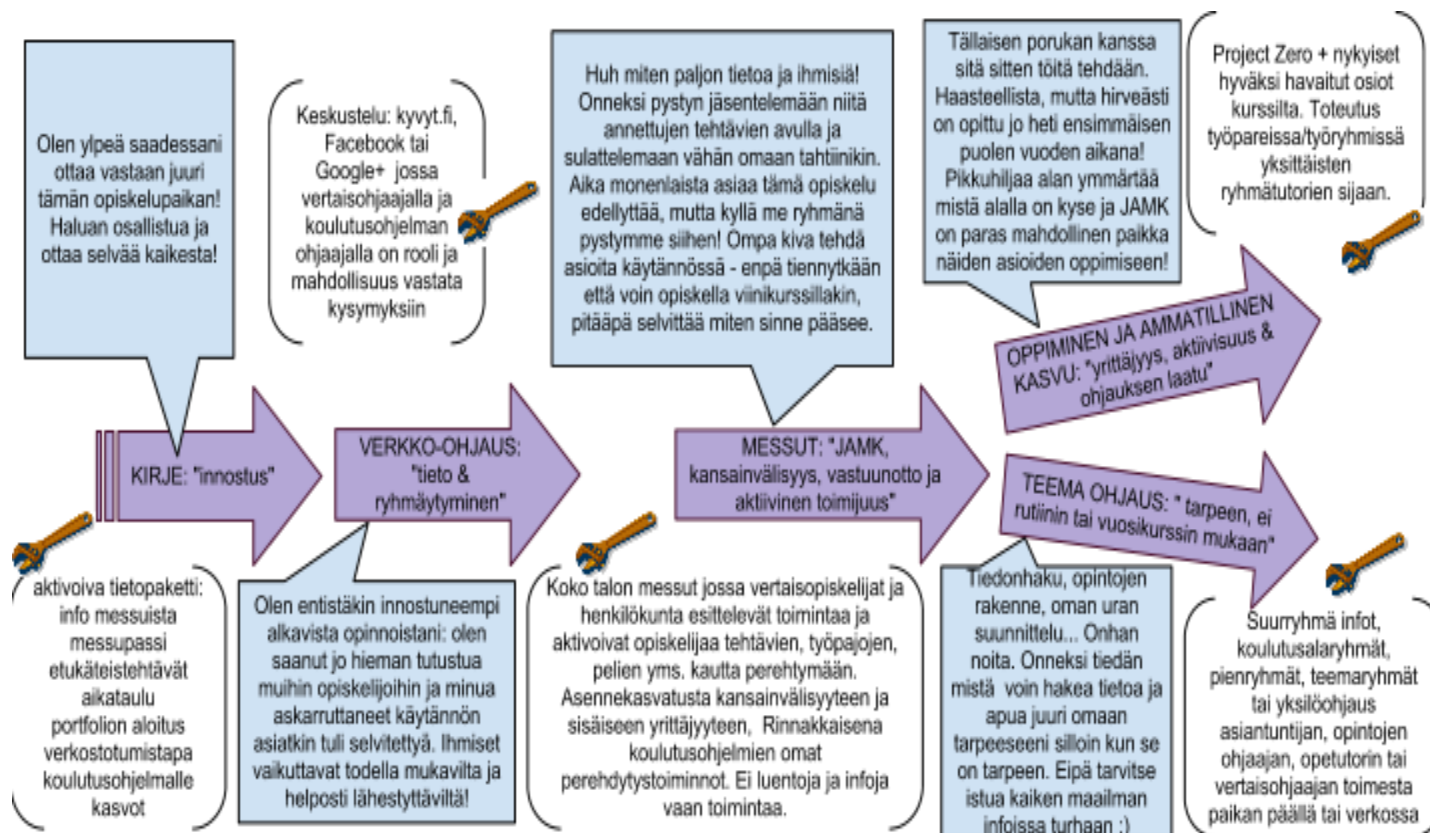
Pohdinta

Kehittämistyössä painottuvat sekä JAMK:n strategia että pedagogiset periaatteet sekä jo olemassa oleva ohjaussuunnitelma (Ikonen & Lerkkanen 2011; Jyväskylän ammattikorkeakoulun ohjausjärjestelmä 2009, Jyväskylän ammattikorkeakoulu strategia 2015, Jyväskylän ammattikorkeakoulu pedagogiset periaatteet 2011–2015). Orientaatiojakson onnistuneesti suorittanut opiskelija on itseohjautuva ja innostunut, autonominen opiskelija. Hänellä on käsitys tiimityöskentelystä sekä verkosto-osaamisesta ja hän on aloittanut reflektiotaitojen harjoittelun. Opiskelija tunnistaa omat oppimistyykinsä ja -valmiutensa. Hän pystyy jäsentämään omia taitojaan sekä nimeämään omia oppimisen tavoitteitaan sekä kehittymisen tarpeitaan. Hän on aloittanut oman ammatillisen kasvun kuvaamisen portfolioissaan Kyvyt.fi -palvelussa.

Oppimisen laatu paranee, kun toimintamalleja muokataan organisaatiolähtöisyydestä kohti asiakaslähtöisyyttä (Kouvo 2011). Kun orientaatio on sekä monialaista että opiskelijalähtöistä, mahdollistuu aito dialogisuus ja aidosti uusien ajatusmallien rakentuminen. Opiskelija tuo omat kokemuksensa, havaintonsa ja kysymyksensä mukanaan ja ohjaajan tehtäväksi jää kuulla sekä kutsua opiskelija mukaan yhteiseen, opiskelijan tai opiskelijoiden tarpeista lähtevään keskusteluun. Erilaiset ryhmät ja myös ryhmissä tapahtuva ohjaus mahdollistavat vertaistuen. Useissa terveys- ja sosiaalialan tutkimuksissa vertaistuki on todettu merkittäväksi tuen muodoksi. Myös korkeakouluopinnoissa vertaistuen on havaittu olevan yhteydessä opintojen sujumiseen (Penttinen, Plihtari, Skaniakos & Valkonen 2011; Kurri 2006).

Opiskelijalähtöinen orientaatio tukee opiskelijan sisäisen yrittäjyyden rakentumista. Yhteinen aloitustapahtuma tarjoaa myös mahdollisuuden JAMK:n yrittäjyyskulttuurin ja asenteiden innostavaan esittelemiseen. Opiskelijoiden aloitusvaiheen kouluun, koulutukseen ja opiskeluun liittyvää motivaatiota kannattaa hyödyntää. Erilaisissa ryhmissä toimiminen edistää verkostoitumista, mikä taas tukee yrittäjämäisiä toimintatapoja sekä kehittää tiimityöskentelyn taitoja. Myös globaaleilla työmarkkinoilla tarvittava monikulttuurisuuden näkökulma korostuu.

Opiskelijan näkökulma kehitettyyn alkuvaiheen ohjauksen malliin esitetään kuviossa 5: vastaavaa kuviota tulisi jatkossa käyttää opiskelijan näkökulman esille tuomiseksi ohjauksen suunnittelun ja kehittämisen yhteydessä.

Kuvio 5. Opiskelijan näkökulma opintojen aloitusvaiheen malliin

Opintojen aloitusvaiheen ohjauksessa on useita kehittämiskohteita sekä sudenkuoppia, joihin ei tässä artikkelissa oteta kantaa. Tärkeää olisi miettiä, kuinka aloitusvaiheen onnistunutta ohjausta voidaan mitata tai arvioida sekä kuinka tunnistetaan mahdolliset väliinputoajat tai ne opiskelijat, jotka eivät halua osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Penttilä (2012) korostaa korkeakoulujen opetuksen ja ohjauksen saavutettavuuden kehittämistä. Ohjauspalveluiden kehittämisessä on tärkeää huomioida erilaiset oppijat ja heidän tarvitsemansa tukitoimet. Myös aikuisopiskelijoiden erityispiirteet tulisi huomioida.

Ensimmäinen toteutus JAMK:n yhteisestä opintojen aloitustapahtumasta on opiskelijalähtöisesti toteutettu, ja tapahtumaa kehitetään jatkossa tavoitteiden mukaiseen suuntaan. Samaten yhteisten opintojen kehitys jo etenee JAMK:n OPS- ja ohjauskehityksen prosessissa. Jatkossa messutyypistä opintojen aloitusta voisi hyödyntää laajemminkin ja sitoa esimerkiksi alueen työelämää vahvemmin mukaan tapahtumaan; esimerkiksi mahdollisten projektien esittely. JAMK:n alumnit voisivat kertoa omista opinto- ja urapoluistaan. Markkinoinnin näkökulmasta toisen asteen opiskelijat voisivat tulla tutustumaan tapahtumaan ja saada tietoa JAMK:n

opinnoista. Oppimisen laadun kehittämisen näkökulmasta sekä aloitustapahtuman että koko orientaatiojakson toteutumisesta olisi hyvä tehdä tutkimusta ja opinnäytetöitä.

Lisätietoja JAMK:n ohjausprosessin kehittämisestä: Jukka Lerkkanen, jukka.lerkkanen@jamk.fi

Lähteet:

Campus Entertainment. 2012. Verkkomateriaali: www.campusentertainment.fi. Luettu 27.9.2012.

Divisia, F. 2011. Policy briefing related to the topic of WP1: Career management skills. ELGPN. Verkkojulkaisu: http://ktl.jyu.fi/img/portal/20191/ELGPN_Policy_Briefing_-_Career_Management_Skills.pdf?cs=1301485617. Luettu 27.9.2012.

Halme, E. & Lundahl, R. 2012. Ammattikorkeakoulun opintojen ohjauksen kehittäminen: Jyväskylän AMK: hakuvaihe. Julkaisematon lähde.

Honkonen, R. 2002. Ammattikorkeakouluopintojen keskeyttäminen ja sen vähentäminen. KeVät-projektin arviointi. Hämeenlinna: Hämeenlinnan Ammattikorkeakoulu.

Ikonen, H. & Lerkkanen, J. 2011. Ohjaus 2012. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Ei julkaistu materiaali.

Jyväskylän Ammattikorkeakoulu - Pedagogiset periaatteet 2011-2015. Verkkojulkaisu: http://www.jamk.fi/instancedata/prime_product_intranet/jamk/embeds/wwwstructure/30037_Pedagogiset_periaatteet.pdf. Luettu 21.9.2012.

Jyväskylän Ammattikorkeakoulu Strategia 2015. Verkkojulkaisu: http://www.jamk.fi/instancedata/prime_product_intranet/jamk/embeds/wwwstructure/35195_JAMK_Strategia_2015.pdf. Luettu 21.9.2012.

Jyväskylän Ammattikorkeakoulun ohjausjärjestelmä. 2009. Verkkojulkaisu: http://www.jamk.fi/download/17715_ohjaus2009.pdf. Luettu 21.9.2012.

Kouvo, A., Stenström, M-L., Virolainen, M. & Vuorinen-Lampila, P. 2011. Opintopoluilla opintourille Katsaus tutkimukseen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 42. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

Kurri, E. 2006. Opintojen pitkittymisen dilemma. Tutkimus opintojen sujumattomuustekijöistä yliopistoissa ja niihin vaikuttamisen keinoista. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus.

Lerkkanen, J. 2002. Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Mäkinen-Streng, M. 2012. Päämääriä, ajalehtimistä, tietämättömyyttä, etsintää: Koulutusvalinnat, opinnot ja koulutuksen vaihtaminen yliopisto-opiskelijoiden kokemana 2000 - luvun taitteessa. Turku: Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis, sarja C, osa 333. Saatavilla elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4910-6>. Luettu 21.9.2012.

Mäkinen, M. 2005. Yliopisto-opiskelijoiden monet opintopolut: Kertomukset koulutuksesta toiseen vaihtaneista opiskelijoista. Teoksessa A.-L. Huttunen & A. M. Kokkonen (toim.) Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Verkkojulkaisu. Jyväskylän: Suomen kasvatustieteellinen seura, 267-279. URL: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18898/isbn9513923843.pdf?sequence=1> Luettu 21.9.2012.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011a. Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011b. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma, luonnos 13.9.2011.

Penttilä, J. 2012. Hitaasti, mutta varmasti? Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:10.

Penttinen, L., Skaniakos, T., Ansela, M. & Plihtari, E. 2011. Vertaisuus voimavarana opintopolulla: Johdantoa kirjan teemoihin. Teoksessa: Penttinen L., Skaniakos T., Ansela M. ja Plihtari E. (toim.) HOPS-OHJAUS osaamista, yhteistyötä ja hyvinvointia. Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella ESR-projekti 2008-2011. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

ed. Seidel S. 2007. Project Zero at the Harvard Graduate School of Education. Update on current work, 2007, interdisciplinary studies project. Verkkojulkaisu: <http://www.pz.harvard.edu/PZis40.pdf> Luettu: 27.9.2012.

Skaniakos, T. 2011. Kasvua asiantuntijuuteen. Teoksessa: Penttinen, L., Skaniakos, T., Ansela, M. ja Plihtari, E. (toim.) HOPS-OHJAUS osaamista, yhteistyötä ja hyvinvointia. Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella ESR-projekti 2008–2011. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Trilling, B. & Fadel, C. 2009. 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass.

Vesterinen, M.L. 2011. Kaikille Sote-alan ammattiryhmille yhteiset osaamisen kehittämistarpeet. Vesterinen, M.-L. (toim.). SOTE-ENNAKOINTI - Sosiaali- ja terveysalan sekä varhaiskasvatuksen tulevaisuuden ennakointi. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3. Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä. Verkkojulkaisu: http://www.opi.fi/download/133556_SOTE-ENNAKOINTI_loppuraportti.pdf. Luettu 21.9.2012.